

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

XORAZM MA'MUN AKADEMIYASI VA BAYTUL-HIKMA OLIMLARI O'RTASIDAGI O'ZARO HAMKORLIK

Ma'rufov Sherzod Komil o'g'li
GulDU tarix kafedrası o'qituvchisi

Abdumatov Alisher Axmatkulovich
GulDU tarix kafedrası o'qituvchisi

Galiyev Salavat Vildanovich
GulDU doktoranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada IX–XI asrlarda faoliyat yuritgan Baytul-Hikma va Xorazm Ma'mun akademiyasining o'zaro ilmiy hamkorligi yoritilgan. Ularning ilm-fan taraqqiyotidagi o'rni, yetishgan allomalar, yaratilgan asarlar va zamonaviy tadqiqotlarga ta'siri tahlil qilinadi. Maqola tarixiy va ilmiy metodlar asosida tuzilgan bo'lib, Sharq sivilizatsiyasi taraqqiyotidagi muhim jihatlarni ochib beradi.

Kalit so'zlar. Baytul-Hikma, Xorazm Ma'mun akademiyasi, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino, ilm-fan tarixi, Sharq uyg'onishi, Gurganj, arab xalifaligi, ilmiy meros, qadimiy sivilizatsiya.

Абстрактный

В статье рассматривается научное сотрудничество Байтул-Хикмы и Хорезмской академии Маъмуна, действовавшее в IX-XI вв. Анализируется их роль в развитии науки, подготовленные ими ученые, созданные ими труды, а также их влияние на современные исследования. Статья основана на историко-научных методах и раскрывает важные аспекты развития восточной цивилизации.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

Ключевые слова: Байтул-Хикма, Хорезмская академия Мамуна, Абу Райхан Беруни, Ибн Сина, история науки, Восточное Возрождение, Гургандж, Арабский Халифат, научное наследие, древняя цивилизация.

Abstract

This article discusses the scientific cooperation between the Baytul-Hikma and the Khorezm Mamun Academy, which operated in the 9th–11th centuries. Their role in the development of science, the scientists they produced, the works they created, and their influence on modern research are analyzed. The article is based on historical and scientific methods and reveals important aspects of the development of Eastern civilization.

Keywords. Baytul-Hikma, Khorezm Mamun Academy, Abu Rayhan Beruni, Ibn Sina, history of science, Eastern Renaissance, Gurganj, Arab Caliphate, scientific heritage, ancient civilization.

Kirish. Sharq sivilizatsiyasi tarixida ilm-fan va ma'naviyatning yuksak taraqqiyot bosqichlariga erishgan muhim davrlar mavjud bo'lib, bu jarayonning markazida mashhur ilmiy markazlar – “Baytul-Hikma” va Xorazm Ma'mun akademiyasi muhim o'rin egallaydi. Ushbu ilm dargohlarining har biri o'z vaqtida ilm-fan taraqqiyotiga bebaho hissa qo'shgan, qomusiy olimlarni yetishtirgan va ilmiy merosni keyingi avlodlarga yetkazishda muhim vosita bo'lgan.

Uslub (Metodologiya) Mazkur maqola tarixiy-komparativ, manba tahlili va ilmiy izchillik metodlariga tayangan holda tuzilgan. Baytul-Hikma va Ma'mun akademiyasining tarixiy taraqqiyoti, mashhur allomalar faoliyati, ularning o'zaro intellektual aloqalari va ilmiy maktablar ta'siri o'rganildi. Asosiy manbalar sifatida Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino, Al-Xorazmiy kabi olimlarning asarlari, hamda zamonaviy tarixshunoslarning tadqiqotlariga tayanildi.

Natijalar. Baytul-Hikma (Bag'dod) va Xorazm Ma'mun akademiyasi (Gurganj) o'rtasidagi ilmiy aloqalar IX–XI asrlarda Sharq Uyg'onishining muhim poydevorlaridan biri bo'lgan. Bu ikki ilmiy markazda faoliyat yuritgan olimlar

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econferences.com

20th May 2025

o‘zaro hamkorlikda ilm-fan taraqqiyotiga katta hissa qo‘shganlar. Quyida ushbu hamkorlikda ishtirok etgan ayrim mashhur olimlar haqida ma’lumotlar keltiriladi:

1. Muhammad al-Xorazmiy (780–850) Al-Xorazmiy Baytul-Hikmada algebra fanining asoschisi sifatida tanilgan. Uning “Aljabr va al-muqobala” asari matematika tarixida muhim o‘rin egallaydi. Bu asar XII asrda Ispaniyada lotin tiliga tarjima qilinib, Yevropa ilm-faniga katta ta’sir ko‘rsatgan.
2. Ahmad al-Farg‘oniy (IX asr) Ahmad al-Farg‘oniy Baytul-Hikmada astronomiya sohasida faoliyat yuritgan. Uning asarlari Yevropa astronomiyasiga katta ta’sir ko‘rsatgan.
3. Abu Rayhon Beruniy (973–1048)- Beruniy Xorazm Ma’mun akademiyasida faoliyat yuritgan, lekin uning ilmiy faoliyati Baytul-Hikma olimlari bilan hamkorlikda olib borilgan. U suyuqliklar solishtirma og‘irligini aniqlovchi uskunani yaratgan va ko‘plab ilmiy asarlar yozgan.
4. Ibn Sino (980–1037)-Ibn Sino Xorazm Ma’mun akademiyasida faoliyat yuritgan va Baytul-Hikma olimlari bilan ilmiy aloqada bo‘lgan. Uning “Kitob ash-Shifo” asari tibbiyot va falsafa sohasida muhim manba hisoblanadi.
5. Yahyo ibn Abu Mansur (IX asr)-Yahyo ibn Abu Mansur Baytul-Hikmada astronomiya sohasida faoliyat yuritgan. U 828 yilda Bag‘dodda rasadxona qurilishida boshchilik qilgan.
6. Habash al-Hasib (IX asr)-Habash al-Hasib Baytul-Hikmada matematik va astronom sifatida tanilgan. U ikkita “Zij” tuzgan va o‘rta asr astronomlari tomonidan keng foydalanilgan.
7. Abu Sahl al-Masihiy (X asr)-Abu Sahl al-Masihiy Xorazm Ma’mun akademiyasida tibbiyot sohasida faoliyat yuritgan. U Ibn Sino ustozlaridan biri bo‘lgan va amaliy tabobatga oid izlanishlar olib borgan.
8. Ali ibn Ma’mun (X asr)-Ali ibn Ma’mun Xorazm Ma’mun akademiyasining tashkilotchilaridan biri bo‘lib, ilm-fan rivojiga katta e’tibor qaratgan. Uning davrida akademiya faoliyati kengaygan.
9. Ma’mun ibn Ma’mun (X asr)-Ma’mun ibn Ma’mun Ali ibn Ma’munning ukasi bo‘lib, Xorazm Ma’mun akademiyasining rivojiga hissa qo‘shgan. U Beruniyni saroyga yaqinlashtirgan va ilmiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlagan.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econferences.com

20th May 2025

10. Hunayn ibn Ishaq (IX asr)-Hunayn ibn Ishaq Baytul-Hikmada tarjimonlik faoliyati bilan mashhur bo‘lgan. U yunon tilidan ko‘plab asarlarni arab tiliga tarjima qilgan.

Bu olimlarning ilmiy faoliyati Baytul-Hikma va Xorazm Ma‘mun akademiyasi o‘rtasidagi ilmiy aloqalarni mustahkamlab, Sharq Uyg‘onishining asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylangan.

Baytul-Hikma IX–X asrlarda Bag‘dodda vujudga kelgan bo‘lib, u arab xalifaligida ilm-fanning markaziga aylangan. Bu dargohda yunon, hind va fors tillaridagi asarlar arab tiliga tarjima qilinib, jahon ilm-fanining rivojiga zamin yaratildi. Al-Xorazmiy algebra fanining asoschisi sifatida tan olinib, “Hisob al-jabr val-muqobala” asarini aynan shu muassasada yozgan. Ahmad al-Farg‘oniy esa astronomiyada planetalarning harakatini o‘lchash bo‘yicha ilg‘or nazariyalarni ishlab chiqqan.

Xorazm Ma‘mun akademiyasi X asr oxirida tashkil topgan bo‘lib, u o‘z faoliyati bilan Baytul-Hikma an‘analarini davom ettirdi. Xorazmda hukmronlik qilgan Ali ibn Ma‘mun va Ma‘mun ibn Ma‘munlar tomonidan bu ilmiy muassasaga yuksak e‘tibor qaratilgan. Gurganj (hozirgi Urganch) shahri bu davrda Sharqning ilmiy markaziga aylangan.

Bu yerda Beruniy o‘zining suyuqliklar solishtirma og‘irligini aniqlovchi uskunasi yaratgan bo‘lsa, Ibn Sino kimyo va tabobatga oid “Risalat al-ikhsir” hamda “Kitob ash-Shifo” kabi asarlarini yozgan. Abulxayr Hammor va Abu Sahl Masihiyalar amaliy tabobatga oid izlanishlar olib borib, tibbiy diagnostika asoslarini shakllantirishda faol bo‘lgan.

Bugungi kunda Xorazm Ma‘mun akademiyasi o‘z faoliyatini yangicha mazmunda davom ettirib, qadimiy ilmiy an‘analarni tiklash, boy tarixiy manbalarni chuqur o‘rganish va zamonaviy ilm-fan bilan uyg‘unlashtirish yo‘lidan bormoqda. Arxeologiya, tarix, tilshunoslik, biologiya va falsafa yo‘nalishlarida olib borilayotgan tadqiqotlar ajdodlarimiz ilmiy merosini chuqur o‘rganishga xizmat qilmoqda.

YUNESKO homiyligida Xorazm Ma‘mun akademiyasining 1000 yilligi nishonlanishi ushbu dargohning jahon ilm-fanidagi o‘rnini yanada yoritdi. Bu nafaqat tarixiy xotira, balki bugungi intellektual rivojlanish uchun muhim poydevor hamdir.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

Muhokama: Baytul-Hikma va Ma'mun akademiyasi o'rtasidagi bog'liqlik faqat madaniy almashinuv emas, balki uzviy ilmiy uzviylik sifatida namoyon bo'lgan. Bag'dodda boshlangan Uyg'onish g'oyasi Gurganjda davom etdi. Beruniy va Ibn Sino kabi olimlar ilmiy metodologiyada sistematik yondashuv, tajribaviy tahlil va tanqidiy fikrlashni shakllantirishda muhim rol o'ynadilar.

Sharq sivilizatsiyasi tarixidagi bu ikki yirik ilmiy markaz jahon ilm-fani taraqqiyoti tarixida muhim davrni tashkil qiladi. Ularning o'zaro bog'liqligi, ilm-fan va ma'rifat rivojiga qo'shgan hissasi bugungi zamonaviy fan asoslarining shakllanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi.

Xulosa. Baytul-Hikma va Xorazm Ma'mun akademiyasi o'rtasidagi o'zaro intellektual aloqalar Sharqdagi ilm-fan taraqqiyotini yangi bosqichga olib chiqqan. Bu maskanlarda shakllangan ilmiy maktablar, yetishgan allomalar, ularning asarlari butun jahon sivilizatsiyasiga xizmat qilgan. Bugungi kunda bu merosga tayanib, yangi ilmiy yo'nalishlar, kashfiyotlar sari dadil qadamlar qo'yishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Кудратов, С., & Маъруфов, Ш. (2021). МИРЗАЧЎЛДАГИ ҚАДИМГИ СУВ ИНШОАТЛАРИ. ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ, 4(11).
2. Ма'руфов, S., & Abdullayev, A. (2024). О'RTA OSIYODA MUSIQA SAN'ATINING VUJUDGA KELISHI VA RIVOJLANISH TARIXI. Talqinvatadqiqotlar, 1(1).
3. RAXIMOVICH, N., MUTALLIB, I., & MA'RUF OV SHERZOD, K. O. G. (2022). HISTORICAL FACTORS THAT CONTRIBUTED TO THE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND CULTURE IN CENTRAL ASIA. International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences, 2(4), 160-165.
4. MA'RUF OV, S. (2025). SIRDARYO VILOYATI HUDUDIDAGI MANZILGOHLARNING O'RTA ASRLARDAGI MODDIY MADANIYATI XUSUSIDA YANGICHA QARASHLAR. ACTA NUUZ, 1(1.2. 1), 23-26.
5. Абдуматов, А. А. (2024). АКАДЕМИК АБДУЛАХАД МУҲАММАДЖОНОВ ИЛМИЙ МЕЪРОСИДА ТАРИХИЙ ТАФАККУР МАСАЛАСИ. Science and innovation, 3(Special Issue 6), 426-431.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

6. Галиев, С., Абдуматов, А., & Неъматов, Р. (2025). ГЕРОИ-ТАТАРЫ УЗБЕКИСТАНА, УЧАСТВОВАВШИЕ ВО ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ. Наука и инновации в системе образования, 4(4), 35-39.
7. Sherzod, M. (2025). The Social, Economic and Cultural Life of The Population of The Syrdarya Region in The Middle Ages. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY, 6(01), 4-7.
8. Sherzod, M. R. (2024). NEW VIEWS ON ARCHAEOLOGICAL MONUMENTS LOCATED IN SIRDARYA REGION. International Journal of Intellectual Cultural Heritage, 4(2), 1-6.
9. Ma'rufov, S., & Bekmurodov, S. (2024). XONLIKAR DAVRIDA MUSIQA ILMIGA ILMIGA QARATILGAN E'TIBOR. Talqin vatadqiqotlar, 1(1).
10. Назаров, О., & Абдуматов, А. (2024). ҲАДИС ИЛМИ РИВОЖИДАГИ ОЛТИН ДАВР. Ilm-fan va ta'lim, (3 (18)).
11. Vildanovich, G. S., Axmatkulovich, A. A., & Xoshimjon o'g'li, R. I. (2025, May). SOTSIOLOGIK TARIXDA KO'CHMANCHILIK FENOMENINING O'RGANILISHI: YONDASHUVLAR, MUAMMOLAR VA BAHOLASH MEZONLARI. In International Conference on Educational Discoveries and Humanities (pp. 78-81).
12. Galiyev, S. (2024, September). O'ZBEKISTONDA IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR MAXSUS TA'LIMI. In CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD (Vol. 1, No. 8, pp. 110-114).
13. Galiyev, S. (2024). O'ZBEKISTONDA INKLYUZIV TA'LIM ASOSLARINING O'RGANILISHI VA RIVOJLANISHI. Journal of science-innovative research in Uzbekistan, 2(9), 70-74.
14. BOSIMOVICH, T., & ALISHER, A. (2022). FROM THE HISTORY OF THE ANCIENT DEFENSE WALLS. International Journal of Intellectual Cultural Heritage, 2(5), 61-65.
15. Axmatkulovich, A. A., & Xoshimjon o'g'li, R. I. (2025, May). MIRZACHO'LNING O'ZLASHTIRISH VA KO'CHIRISH SIYOSATI: TARIXIY-TAHLILY YONDASHUV. In International Educators Conference (pp. 207-212).

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econferences.com

20th May 2025

-
16. Yuldashevich, A. U., Akhmatkulovich, A. A., & Ugli, R. I. K. (2024). STRUGGLE FOR THE NEWLY FORMED ORENBURG-TASHKENT CARAVAN TRADE ROUTE OF THE BUKHARA EMIRATE AND THE KOKHAN KHANATE AT THE BEGINNING OF THE 19TH CENTURY. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY, 5(12), 16-21.
  17. Dilshod, A., Abdumatov, A., & Ismoil, R. (2025). FORMATION AND DEVELOPMENT OF HISTORICAL GEOGRAPHY GULISTAN STATE UNIVERSITY. TA'LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI, 1(6), 47-53.